

Giáo dục đào tạo thanh niên *vừa "hồng" vừa "chuyên"*

theo Di chúc của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Ths. ĐẶNG KIM OANH *

CHỦ tịch Hồ Chí Minh đã từng khẳng định: “Thanh niên là người chủ tương lai của nước nhà”... “Nước nhà thịnh hay suy, yếu hay mạnh một phần lớn là do các thanh niên”. Trong suốt cuộc đời hoạt động của mình, Người luôn luôn quan tâm đến lớp trẻ của dân tộc, thấy rõ vai trò to lớn quyết định của thanh niên trong tiến trình lịch sử và có niềm tin sâu sắc vào khả năng cách mạng của thanh niên. Trước lúc đi xa, Người căn dặn: “Đảng cần phải chăm lo giáo dục đạo đức cách mạng cho họ, đào tạo họ thành những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa “hồng” vừa “chuyên”. Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan

trọng và rất cần thiết”⁽¹⁾ Không phải chỉ trong Di chúc Hồ Chí Minh mới thể hiện sự quan tâm đến thanh niên, mà trong di sản lý luận của Người, phần viết về thanh niên cũng được đề cập nhiều: có khoảng hơn 50 bài nói, bài viết và thư gửi cho thanh niên, trong đó vấn đề giáo dục đạo đức luôn được Người chú trọng. Trong nhiều bài viết, bài nói và chỉ dẫn của mình, Người cho rằng giáo dục đạo đức cách mạng cho thanh niên là nhằm giúp thanh niên trở thành người công dân tốt, người lao động tốt, người chiến sĩ tốt, người chủ xứng đáng của đất nước. Việc rèn luyện phẩm chất đạo đức phải đi đôi với việc bồi dưỡng năng lực, tài năng. Hồ Chí Minh

chỉ rõ: “Thanh niên phải có đức, có tài. Có tài mà không có đức ví như một anh làm kinh tế tài chính rất giỏi nhưng lại đi đến thụt két thì chẳng những không làm được gì lợi ích cho xã hội, mà còn có hại cho xã hội nữa. Nếu có đức mà không có tài ví như ông Bụt không làm hại gì, nhưng cũng không có lợi gì cho loài người...”. Vì thế, hai mặt đức và tài, “hồng” và “chuyên” phẩm chất và năng lực phải kết hợp chặt chẽ với nhau làm cho thanh niên phát triển hài hòa, cân đối và toàn diện; nâng cao hơn nữa tình cảm và tư tưởng, trí tuệ và tâm hồn để thật sự trở thành những con người mới xã hội chủ nghĩa. Trong mối quan hệ “đức - tài”, Hồ Chí Minh coi đạo đức là cái gốc của người cách mạng, là vấn đề có ý

* Học viện Chính trị - Hành chính Quốc gia Hồ Chí Minh.

1 - Hồ Chí Minh - Toàn tập, Nxb. CTQG, H. 2000, T. 12, tr. 510.

nghĩa quyết định của việc xây dựng con người mới. Khi nói về giáo dục đạo đức cho thanh niên, học sinh trong nhà trường tại Hội nghị Trung ương 4 (khoá III), ngày 30 - 6 - 1961, Người đã nói rất cụ thể: “Tôi xem chương trình giáo dục cho đến hết lớp 10, phần đức dục rất thiếu sót, chỉ có mười dòng”⁽²⁾. Tại Hội nghị tổng kết phong trào thi đua “dạy tốt, học tốt” của ngành giáo dục phổ thông và sư phạm, ngày 13 - 8 - 1963, Hồ Chí Minh nhấn mạnh: “Nội dung giáo dục cần chú trọng hơn nữa về đức dục”⁽³⁾ và “không ngừng bồi dưỡng đạo đức cách mạng”. Để hoàn thiện nhân cách người thanh niên xã hội chủ nghĩa theo Hồ Chí Minh phải đưa giáo dục đạo đức cách mạng lên hàng đầu. Đối với mỗi thanh niên, Người yêu cầu phải thấm nhuần tinh thần làm chủ nước nhà và phải học tập trau dồi đạo đức cách mạng, bởi vì: “Cũng như sông thì có nguồn mới có

nước, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”⁽⁴⁾.

Thanh niên phải tự trau dồi đạo đức, Người chỉ dẫn: “Đạo đức cách mạng không phải trên trời sa xuống. Nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hàng ngày mà phát triển và củng cố. Cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”⁽⁵⁾. Nói tới giáo dục cách mạng, vấn đề quan trọng hàng đầu được Hồ Chí Minh quan tâm là làm cho thanh niên nhận thức được rằng đạo đức cách mạng tức là tuyệt đối trung thành với Tổ quốc, với Đảng và hiếu với nhân dân. Khái niệm “trung”, “hiếu” mà Hồ Chí Minh nêu để thanh niên tu dưỡng, rèn luyện bao hàm những nội dung mới, trên cơ sở phát triển những tinh hoa của dân tộc và nhân loại.

Trung thành với Tổ

quốc, trước hết là có tinh thần yêu nước nồng nàn, sâu sắc, được thể hiện trong suy nghĩ và hành động hằng ngày của mỗi thanh niên, luôn vì lợi ích của Tổ quốc. Tư tưởng quán xuyên của Người là Tổ quốc luôn gắn liền với nhân dân, yêu nước hay trung với nước là yêu dân, thương dân, là làm sao cho “dân giàu, nước mạnh”, một khái niệm hết sức thiết thực, gần gũi mà Hồ Chí Minh đã đưa ra rất sớm.

Trung thành với Tổ quốc đồng thời cũng là trung thành với Đảng, do đó theo Người phải giáo dục cho thanh niên có những đức tính trung thực, ngay thẳng, sống, lao động và học tập vì lợi ích của Tổ quốc; luôn đặt lợi ích của dân tộc, của Đảng lên trên.

Mặt khác, ngoài chữ “trung” thanh niên cũng phải rèn luyện thực hành chữ “hiếu”; giáo dục cho thanh niên có được tấm lòng hiếu thảo. Người luôn động viên, nhắc nhở thanh niên phải kính trọng và yêu thương cha mẹ, song Người đã mở rộng phạm vi chữ “hiếu” là hiếu với nhân dân, kết

2, 3 - Hồ Chí Minh - Biên niên tiểu sử, Nxb. CTQG, H. 1996, T. 8, tr. 105, 444.

4 - Hồ Chí Minh - Toàn tập, Nxb. CTQG, H. 2000, T. 5, tr. 252.

5 - Sđd, T. 9, tr. 293.

hợp nhuần nhuyễn gia đình và xã hội ; giữa cha mẹ, anh chị em, với đồng bào, đồng loại. Người nói : “Đạo đức cách mạng là triết để trung thành với cách mạng, một lòng, một dạ phục vụ nhân dân”, “đạo đức ngày nay cao rộng hơn : không phải chỉ có hiếu với bố mẹ, mà trung với nước, hiếu với dân”⁽⁶⁾. Như vậy, Hồ Chí Minh đã chuyển khái niệm “trung”, “hiếu” của nho giáo thành một tư tưởng đạo đức thống nhất : tận trung với nước, tận hiếu với dân. Hiếu với dân với tư tưởng “lấy dân làm gốc”. Hiếu với dân như lời của Người đối với thanh niên là biết yêu mến nhân dân, quý trọng nhân dân, học tập, làm việc, chiến đấu vì nhân dân, góp phần xây dựng xã hội ai cũng có cơm ăn, áo mặc, ai cũng được học hành. Phải chăm lo và bảo vệ lợi ích của nhân dân, tích cực giúp đỡ nhân dân phát triển sản xuất, cải thiện đời sống. Đồng thời, đấu tranh chống lại mọi biểu hiện sách nhiễu nhân dân; luôn dựa vào nhân

dân để phát động phong trào thi đua lao động sản xuất, làm cho nhân dân phấn khởi, tin tưởng vào chế độ xã hội chủ nghĩa, tin tưởng vào sự lãnh đạo tuyệt đối của Đảng.

Giáo dục đạo đức cách mạng cho thanh niên, Hồ Chí Minh còn chú trọng đến việc giáo dục những phẩm chất cao quý như: cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, những tác phong đẹp đẽ như khiêm tốn, giản dị. Đó là tinh thần lao động tích cực, siêng năng, làm hết sức mình, gan dạ, táo bạo và sáng tạo; là đức tính “trung thành, thật thà, chính trực” trong đời công và đời tư, đó là kiên quyết xoá bỏ những nguyên tắc, chuẩn mực đạo đức phong kiến lạc hậu. Trong “Bài nói chuyện tại buổi lễ khai mạc Trường đại học Nhân dân Việt Nam”, ngày 19 tháng Giêng năm 1955, Người nói : “Nhiệm vụ của thanh niên không phải là hỏi nước nhà đã cho mình những gì. Mà phải tự hỏi mình đã làm gì cho nước nhà?...”, “Thanh niên cần phải chống tâm lý tự tư, tự lợi, chỉ lo lợi ích riêng và sinh hoạt riêng của mình. Chống

tâm lý ham sung sướng và tránh khó nhọc, chống thói xem khinh lao động, nhất là lao động chân tay. Chống lười biếng, xa xỉ. Chống cách sinh hoạt uỷ mị. Chống kiêu ngạo, giả dối, khoe khoang”⁽⁷⁾. Người nêu rõ 5 điểm dạy thanh niên là : “Luôn luôn trau dồi đạo đức cách mạng, khiêm tốn và giản dị. Chống kiêu căng, tự mãn. Chống lãng phí, xa hoa. Thực hành tự phê bình và phê bình nghiêm chỉnh để giúp đỡ nhau cùng tiến bộ”⁽⁸⁾.

Người nhắc nhở thanh niên phải có nhận thức đúng và tin tưởng sâu sắc vào sự lãnh đạo của Đảng, kiên định mục tiêu độc lập dân tộc và CNXH. Để làm được điều đó, trước tiên thanh niên phải có ý thức vì tập thể, vì nhân dân, chống chủ nghĩa ích kỷ cá nhân, xa rời tập thể. Vì theo Người :

“Đạo đức cách mạng là hoà mình với quần chúng thành một khối, tin quần chúng, hiểu quần chúng, lắng nghe ý kiến của

6 - Sđd, T. 12, tr. 558.

7, 8 - Hồ Chí Minh: Về giáo dục thanh niên, Nxb. Thanh niên, H. 1980, tr. 133, tr. 376.

quần chúng”⁽⁹⁾.

Trong mối quan hệ giữa cá nhân và xã hội, Hồ Chí Minh đòi hỏi thanh niên phải có tình thương và trách nhiệm với mọi người, từ đó trở thành cơ sở tình cảm để “gieo mầm” chủ nghĩa nhân đạo cộng sản. Tại Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ III Đoàn Thanh niên Lao động Việt Nam, Người chỉ rõ: “Chủ nghĩa cá nhân là việc gì cũng chỉ lo cho lợi ích riêng của mình, không quan tâm đến lợi ích chung của tập thể. “Miễn là mình béo, mặc thiên hạ gầy”. Nó là mẹ đẻ ra tất cả mọi tính nết hư xấu như: lười biếng, suy bì, kiêu căng, kèn cựa, nhút nhát, lãng phí, tham ô... Nó là kẻ thù hung ác của đạo đức cách mạng chủ nghĩa xã hội”⁽¹⁰⁾.

Giáo dục đạo đức cách mạng cho thanh niên, Hồ Chí Minh tuyệt nhiên không nói những điều cao xa, chung chung về đạo đức và cũng không đồng ý cách giáo dục đóng khung trong sự tu

tâm, dưỡng tính để tìm thấy sự yên ổn của cá nhân. Theo Người, đạo đức cách mạng phải được thể hiện trong hành động, chỉ có hành động cách mạng thanh niên mới thể hiện giá trị đạo đức của mình. Người có đạo đức là người tự rèn luyện tài năng, người ý thức được rõ ràng mình cần phải làm gì và mình sẽ đi đến đâu. Trong sự nghiệp to lớn của cả tập thể, cả dân tộc, mà mỗi người phải thấy được hết vị trí của mình và hành động hết mình cho sự nghiệp chung của dân tộc, của đất nước và nói rộng ra là cả của nhân loại.

Trong sự nghiệp đổi mới hiện nay, Đảng ta cũng khẳng định: “Sự nghiệp đổi mới thành công hay không, đất nước bước vào thế kỷ XXI có vị trí xứng đáng trong cộng đồng thế giới hay không, cách mạng Việt Nam có vững bước theo con đường XHCN hay không, phần lớn phụ thuộc vào lực lượng thanh niên”. Thấm nhuần tư tưởng đạo đức cách mạng Hồ Chí Minh, dưới sự lãnh đạo của Đảng, những năm gần đây, tuổi

trẻ cả nước sôi nổi hưởng ứng các cuộc vận động và sinh hoạt chính trị “Tuổi trẻ Việt Nam sống chiến đấu lao động và học tập theo gương Bác Hồ vĩ đại”, “Tiếp lửa truyền thống - Mãi mãi tuổi hai mươi”, tham gia diễn đàn “Thanh niên sống đẹp, sống có ích”. Hiện nay tuổi trẻ cả nước đang tích cực tham gia cuộc vận động học tập theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh. Đó là biểu hiện sống động của rèn luyện đạo đức cách mạng theo tư tưởng của Hồ Chí Minh.

Thực tế trong nhiều năm qua, đặc biệt là trong thời kỳ đất nước hội nhập khu vực và thế giới, cho thấy thanh niên Việt Nam đã tỏ rõ vai trò là người chủ tương lai của đất nước. Thanh niên Việt Nam không chỉ ủng hộ công cuộc đổi mới do Đảng khởi xướng và lãnh đạo, mà còn tỏ rõ nguyện vọng phấn đấu trở thành đoàn viên, đảng viên, có ý thức xây dựng Nhà nước, chính quyền, góp phần tạo dựng môi trường xã hội lành mạnh, văn minh. Số lượng đoàn viên mới, đảng viên ưu tú trong những năm gần đây được kết nạp vào

9 - Hồ Chí Minh - Toàn tập, Nxb. CTQG, H. 2000, T. 9, tr. 290.

10 - Sđd, T. 10, tr. 306.

Đảng tăng đáng kể

Do sự đa dạng của các thành phần kinh tế, với nhiều cơ hội mở ra cho thanh niên về việc làm, thu nhập, đã xuất hiện những thay đổi về lựa chọn nghề nghiệp, việc làm, Sự phát triển của thị trường lao động, đòi hỏi văn hoá, trình độ nghề nghiệp ngày một tăng lên, đã thúc đẩy thanh niên thi đua học tập văn hoá, chuyên môn, ngoại ngữ, tin học, khoa học - công nghệ hiện đại. Mặc dù bị tác động bởi cơ chế thị trường, nhưng đa số thanh niên, học sinh, sinh viên vẫn giữ được lối sống, bản sắc, phong cách truyền thống văn hoá dân tộc. Nhiều thanh niên nêu gương sáng về đạo đức cách mạng, học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh. Nhiều hoạt động của thanh niên, học sinh, sinh viên mang tính cộng đồng xã hội, tính nhân đạo nhân văn sâu sắc như: hiến máu nhân đạo, bảo vệ môi trường, chăm sóc giáo dục trẻ em... góp phần đáng kể trong xây dựng sự nghiệp đổi mới đất nước. Tuy nhiên cũng còn một bộ phận không

nhỏ thanh niên cơ hội có lối sống tiêu cực, lười lao động, lãng phí thời gian, sức lực của tuổi trẻ, sống thiếu hoài bão, thực dụng, ăn chơi. Đồng thời, tình trạng phạm pháp, các tệ nạn xã hội mà thanh niên thường mắc phải như: ma tuý, mại dâm, cờ bạc, nghiện rượu, tảo hôn... vẫn đang là những vấn đề nổi cộm trong xã hội.

Có nhiều nguyên nhân dẫn đến những tồn tại yếu kém, đặc biệt là vấn đề sa sút về đạo đức, lối sống của thanh niên, nhưng theo chúng tôi có lẽ nguyên nhân chính là chúng ta chưa xây dựng được hệ thống đạo đức cách mạng phù hợp cho thanh niên trong tình hình hiện nay; chưa có sự giáo dục thường xuyên đồng bộ giữa nhà trường, gia đình và xã hội... sự giáo dục còn sách vở cứng nhắc và giáo điều.

Quán triệt vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức cách mạng cho thanh niên trong tình hình hiện nay, theo chúng tôi, cần dựa trên một số chuẩn mực như: nêu cao tinh thần yêu

nước, tự cường dân tộc, phấn đấu vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; có ý thức tập thể, đoàn kết phấn đấu vì lợi ích chung; có lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh, cần kiệm, trung thực, nhân nghĩa, tôn trọng kỷ cương phép nước, quy ước của cộng đồng; có ý thức bảo vệ và cải thiện môi trường sinh thái; lao động chăm chỉ với lương tâm nghề nghiệp, có kỹ thuật, sáng tạo, năng suất lao động cao vì lợi ích của bản thân, gia đình, tập thể và xã hội; thường xuyên học tập, nâng cao hiểu biết, trình độ chuyên môn thẩm mỹ và thể lực.

Giáo dục, rèn luyện, đào tạo thanh niên theo tư tưởng Hồ Chí Minh cần phải có hệ thống giải pháp từ đoàn kết, tập hợp đến tổ chức hoạt động; định hướng phát triển thanh niên từ giáo dục đào tạo, bồi dưỡng đến phân bố, sử dụng đãi ngộ thanh niên. Để tiếp tục giáo dục đào tạo thanh niên vừa "hồng" vừa "chuyên" theo tư tưởng Hồ Chí Minh, thực hiện *Di chúc* của Người, theo chúng tôi cần tập trung

những vấn đề cơ bản:

- Đưa giáo dục đạo đức cách mạng vào trường học thành một môn học ở các cấp học từ trung học phổ thông đến trung học chuyên nghiệp, dạy nghề, trường cao đẳng và đại học nhằm trang bị cho thanh niên những phạm trù cơ bản và một số đặc trưng cơ bản của đạo đức xã hội chủ nghĩa.

- Tiếp tục đẩy mạnh Cuộc vận động học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh trong đoàn viên thanh niên theo hình thức mới, phong phú phù hợp và hấp dẫn. Những lời chỉ dẫn của Người về cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, về lòng yêu Tổ quốc, yêu chủ nghĩa xã hội, đức tính khiêm tốn, lối sống giản dị... cần được đưa vào nội dung giáo dục cho thanh niên cả trong chương trình chính khoá và các hoạt động ngoại khoá.

- Giáo dục cho đoàn viên thanh niên nhận thức và thực hành nếp sống văn minh, đấu tranh chống lối sống thực dụng, tuyệt đối hoá đồng tiền, coi thường đạo lý và

phải chống lại các hành vi trái đạo đức trái với thuần phong mỹ tục của dân tộc.

- Đặt quá trình giáo dục đạo đức cho thanh niên trong tổng thể giáo dục chính trị, tư tưởng, văn hoá, khoa học kỹ thuật và hướng nghiệp cho thanh niên. Giáo dục đạo đức cho thanh niên là trách nhiệm của toàn xã hội, giáo dục đạo đức đi đôi với giáo dục tài năng.

- Có sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà trường, gia đình và xã hội, phù hợp với đặc điểm, điều kiện sống của thanh niên ở mỗi giai đoạn cách mạng. Phải giáo dục thường xuyên, lâu dài, gắn lý luận với thực tiễn, thông qua thực tiễn để kiểm tra, đánh giá nghiêm túc nhằm kích thích thanh niên rèn luyện, tu dưỡng đạo đức.

- Đoàn thanh niên cộng sản Hồ Chí Minh có vai trò rất quan trọng "giáo dục đạo đức cách mạng, góp phần xây dựng một thế hệ trẻ nhân ái, trung thực, hết lòng vì cộng đồng, vì Tổ quốc xã hội chủ nghĩa. Nội dung của đạo đức cách mạng của thanh

niên trong giai đoạn hiện nay theo lời Bác Hồ dạy là: "Cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư", phương châm hành động của mỗi thanh niên là "mình vì mọi người, mọi người vì mình". Mỗi cấp bộ Đoàn cần cụ thể hoá nội dung và phương châm xuyên suốt đó trong công tác giáo dục đạo đức cách mạng cho thanh niên trong thời gian tới"⁽¹¹⁾. Về phần mình, mỗi thanh niên phải tự phấn đấu tu dưỡng, rèn luyện về đức và tài một cách bền bỉ tự giác.

Giáo dục rèn luyện thế hệ thanh niên thời đại Hồ Chí Minh ngày nay vừa có đức vừa có tài là nhiệm vụ của toàn Đảng toàn dân, góp phần đưa đất nước Việt Nam sánh vai các cường quốc năm châu như lòng mong mỏi của Chủ tịch Hồ Chí Minh kính yêu, đó cũng là cách thiết thực để thực hiện *Di chúc* của Người. □

11 - Ban chấp hành Trung ương Đoàn TNCS Hồ Chí Minh: Báo cáo của Ban chấp hành Đoàn khóa VII tại Đại hội Đoàn toàn quốc lần thứ VIII, Hà Nội tháng 12/ 2002, tr. 21.